

SEMINARSKI RAD

Bankarstvo

LIKVIDNOST BANAKA

Mentor: _____

Student: _____

Profesor: _____

Br.Indeksa: _____

Mesto, mesec, godina

I. Koncept likvidnosti banaka

Značaj likvidnosti za bankarsko poslovanje proističe iz činjenice da banka može prestati sa radom u slučaju nelikvidnosti, a ako posluje sa gubitkom to ne mora uvek da bude slučaj. Ovo zbog toga što se gubitak u poslovanju može pokriti sredstvima fondova banke ili sanacionim postupkom, a u slučaju da se ne obezbede dodatna sredstva, nakon iskorišćenja primarnih i sekundarnih rezervi likvidnosti, banka će prestati sa radom u propisanom roku.

Mogućnost prestanka rada banke usled nelikvidnosti predstavlja jedan od osnovnih rizika u bankarskom poslovanju. Stoga je bitan faktor likvidnosti banke spremnost banke da u svakom trenutku odgovori dospelim obavezama, bilo da se radi o zahtevu deponenata za povlačenjem svojih depozita, zahtevukomintenata za povlačenjem sredstava iz odobrenog kredita ili o izvršavanju obaveza po osnovu otplate prethodno uzetih kredita.

II Značaj likvidnosti

Likvidnost bankarskog sektora je u funkciji sticanja poverenja u njegovu stabilnost i pokretanja mehanizma formiranja bankarskih agregata. Radi se o makroekonomskom značaju likvidnosti, jer je poverenje transaktora *conditio sine qua non* mobilizacije i koncentracije akumulacije i štednje preko bankarskog mehanizma. Na mikro nivou likvidnost je indikator poslovne sposobnosti i efikasnosti pojedinačne banke, što je osnov za poverenje pojedinačnih transaktora.

Za banku kao preduzeće *sui generis* izuzetno je značajna likvidnost, jer se preko nje održava poverenje depozitara, čime se izbegava “domino efekat”, što omogućuje opstanak banci u neizvesnim i rizičnim tržišnim uslovima. Ovo zbog toga što banke grade svoje osnovne potencijale na bazi priliva depozita, što dobar deo ukupne depozitne mase predstavlja vrlo fluidna sredstva i da postoji lančano prenošenje nelikvidnosti između banaka.

Korektivni faktor u odnosu na maksimiziranje zahteva za likvidnošću jeste očekivana rentabilnost. Naime, prekomerna likvidnost smanjuje rentabilnost, dok preveliki zahtevi u odnosu na rentabilnost smanjuju likvidnost. Zbog toga postoji obaveza upravljačkih struktura da upravljanjem i odlučivanjem, kontrolom i praćenjem aktivnosti osposobe banku da u svakom trenutku dinamički bilansira priliv i odliv sredstava i, u isto vreme, postigne rentabilno i sigurno poslovanje banke.

“Odgovornost za rentabilno raspoređivanje aktive i pasive radi doslednog postizanja visokih stopa povraćaja posle oporezivanja viška aktive iznad obaveza prema poveriocima i u isto vreme omogućavanje potrebne likvidnosti i adekvatnosti kapitala ostaje razlogom postojanja direktora banaka.” Thomas Havrilesky.

Kroz ostvarenje principa likvidnosti efektiraju se ukupne performanse jedne banke. Naime, očuvanjem likvidnosti vremenski i kvantitativno se determiniše i ostvarenje principa sigurnosti i rentabilnosti. Postizanjem i očuvanjem potrebnog nivoa likvidnosti optimiziraju se odnosi između sklonosti banke ka maksimiziranju profita (princip rentabilnosti) i neopreznog prihvatanja prevelikog rizika (princip sigurnosti). Moglo bi se reći da je princip likvidnosti integrišući faktor pri koncipiranju i sprovođenju poslovne politike banke, jer relativizira konfliktnost pojedinih njenih delova.

Postoje brojna shvatanja o pojmu likvidnosti.

“Likvidnost je sposobnost banke da svojim obavezama odgovori u utvrđenom roku... Problem likvidnosti jedne banke je u stvari problem odnosa između njenih obaveza i njenih plasmana, među kojima je osnovno da među njima postoji harmonija (slaganje) u rokovima”. Veliki finansijski priručnik

“Svuda u svetu, pa i u našim uslovima, banka je likvidna kada, uz zadržavanje potrebne rezerve likvidnosti, može neometano da obavlja svoju kreditnu aktivnost i da sve dospele obaveze plaća u roku” Dr Milan Golijanin

“U najvažnije obaveze banke, kroz koje se najčešće ogleda njena likvidnost, ubrajaju se u većini slučajeva, obaveza da o roku izvršava naloge svojih komintenata koji raspolažu sredstvima na računima koji se vode kod banke, da pušta u tečaj odobrene kredite komitentima, da vraća u određenim rokovima i ratama kredite koje su joj odobrile druge banke u zemlji ili inostranstvu ili centralna banka”. Dr Predrag Trifunović

“Termin “likvidnost” odnosi se na sposobnost izmirenja dugova prilikom njihovog dospeća... čak i ako potraživanja preduzeća premašuju dugovanja, potrebno je vreme da se potraživanja pretvore u gotovinu i u toku tog vremena može biti otežano plaćanje tekućih dugovanja”. George Sause

Kratkoročna ročna neusklađenost izvora i plasmana indukuje problem pokrivanja tekućih obaveza. Može se reći da je problem (ne)likvidnosti postao relevantan za banku onog trenutka kada se prešlo sa sistema stopostotnih rezervi na sistem delimičnih ili frakcionih rezervi. Tada su se ispoljili efekti dominirajuće kratkoročne strukture izvora u poslovnom potencijalu banaka, sa jedne strane, i logike bankarskog mehanizma zasnovanog na produžavanju prosečnih rokova plasmana u odnosu na prosečne rokove vezivanja sredstava u banci, a u funkciji maksimizacije profita. Izražena je tendencija permanentnog pritiska na iscrpljivanje likvidnog potencijala.

Uslov za izmirenje dospelih obaveza su potreban nivo rezervi likvidnosti i stepen konvertibilnosti pojedinih delova aktive u gotovinu kao najprofitabilniji oblik.

“Teorijski svi oblici aktive banke poseduju određeni stepen likvidnosti ali se uvek postavlja pitanje vremenske dimenzije i operativnih troškova neophodnih da se izvrši konverzija različitih oblika aktive u gotovinu ili druga sredstava plaćanja”. Dr Srboljub Jović

Na primer, gotovina i transakcioni depoziti, kao zvanična sredstva plaćanja, predstavljaju super likvidnu aktivu jer su vreme i troškovi konvertovanja na nultom nivou. Stepenn likvidnosti ostalih delova aktive zavisi od lakoće njihovog konvertovanja (kupovine i prodaje) i tržišne cene koja se postiže (malo odstupanje u odnosu na originalnu ili tržišnu). Nelikvidni su oni delovi aktive čiji su konverzioni troškovi i vreme konverzije ekonomski neprihvatljivi.

Problem likvidnosti u bankama može da se posmatra i sa vremenskog aspekta. Likvidnost banke na dugi rok je solventnost.

“Solventnost poslovne banke jeste njena sposobnost da izvršava finansijske obaveze o rokovima.... Da bi se obezbedila od rizika nesolventnosti poslovna banka vodi aktivnu politiku likvidnosti, tj formira određena likvidna sredstva koja može upotrebiti u koliko bi u

nekom momentu ili super kratkom periodu bilans novčanih transakcija bio deficitan za tu poslovnu banku”. Dr Milutin Ćirović

Radi se o stopi rezervi likvidnosti koja statički izražava strukturu aktive banke i njen odnos sa gotovinom i transakcionim depozitima u određenom trenutku ili periodu. U tom slučaju radi se o defanzivnoj funkciji likvidnih sredstava. U literaturi i praksi razvijenih tržišnih privreda razvijen je i koncept tzv. ofanzivne likvidnosti. Radi se o tome da poslovne banke drže određena sredstva kamatonosne rezervne likvidne aktive, da bi bile u stanju da u svako doba stave na raspolaganje tržišnim transaktorima kredite za “legitimne” privredne potrebe. Zbog toga banke u tržišnim uslovima privređivanja, pored defanzivnih rezervi likvidnosti, stvaraju poseban tip rezervi likvidnosti koje drže u vrednosnim državnim papirima, koji se lako i bez gubitaka pretvaraju u gotov novac. Ova vrsta rezervi likvidnosti služi i u situaciji krajnje nelikvidnosti.

“ Ako banka zapadne u stanje krajnje nelikvidnosti, ako nije u stanju da izvrši otpis svih dospelih, a nenaplativih potraživanja, jedan od načina da se reši taj problem je prisilna prodaja vrednosnih papira.” Marcia Stigum

Sledeći izvor likvidnosti može biti prodaja udela neke banke u sindiciranom kreditu. Najzad, banke mogu koristiti međubankarske pozajmice ili u krajnjem slučaju i kredite za likvidnost od centralne banke.

Iz ovoga sledi da je u osnovi ofanzivnog koncepta likvidnosti dinamika novčanih tokova banke, pri čemu je relevantan neto efekat ukupnog priliva i odliva novca u određenom vremenskom periodu. Time se relativizira značaj stoka likvidnih rezervi, jer banka može biti likvidna i pri nultom stoku rezervi likvidnosti, pod pretpostavkom da uspešno vremenski sinhronizuje tokove priliva i odliva likvidnih sredstava. To takođe, znači, da i banka sa prosečno visokim stokovima rezervi likvidnosti može biti povremeno nelikvidna, ukoliko se ne usklađuju priliv sredstava sa dospelim obavezama. Sve izraženija konkurencija u savremenom bankarstvu indukuje dugoročnu tendenciju povećanih stopa učešća dugoročnih izvora i plasmana, što objektivno smanjuje stokove rezervi likvidnosti. Međutim, tako povećani rizici nelikvidnosti u značajnoj meri su kompenzirani povećanom tehnologizacijom plaćanja koja omogućuje primenu sve efikasnijih bezgotovinskih plaćanja.

U uslovima privređivanja gde postoji bogatstvo finansijskih instrumenata i razvijeno tržište hartija od vrednosti, banke će biti manje zainteresovane da angažuju značajnija sredstva u rezervama likvidnosti, što je značajno za profitabilnost banke. Naime, preterana likvidnost, koja bi bila posledica preterano oprezne poslovne politike, mogla bi biti nepovoljna po banku, s obzirom da visoko likvidna sredstva u tržišnim privredama ne donose kamatu. Javili bi se visoki oportunitetni troškovi. Prema stepenu unovčivosti potraživanja banaka, koja se inače nalaze u rezervama likvidnosti, klasifikuju se tri grupe:

1. primarne rezerve likvidnosti – gotov novac i uvek raspoloživa potraživanja poslovnih banaka od centralne banke (sredstva banaka na žiro računu kod centralne banke). Ova sredstva nisu kamatonosna i služe za novčane transakcije između banaka i konverziju depozita u gotovinu.
2. u sekundarnu rezervu likvidnosti ulaze plasmani u kratkoročne vrednosne papire koji nose kamatu, kao i oni koji ne predstavljaju kreditne plasmane

(sredstva rezervi likvidnostii obaeznih rezervi banaka formiranih na osnovu zakonskih propisa)

3. u sredstvatercijalne rezerve likvidnosti ubrajaju se menice bez mogućnosti eskontovanja, neiskorišćene tranše kratkoročnih kredita dobijenih od drugih banaka i druga sredstva čiji je stepen konverzije u likvidna sredstva duži (npr obveznice).

U cilju dosledne primene principa likvidnosti u svom poslovanju banke moraju da razvijaju strategiju iznijansiranog upravljanja aktivom i pasivom, što je veoma prisutno u bankarstvu tržišnih privreda. Karakteristike ove strategije je disperzija izvora u pasivi i raznovrsnost plasmana u aktivu. Uspešnost ove strategije upravljanja je utoliko veća, što je razvijenije finansijsko tržište i što je veći broj atraktivnih finansijskih instrumenata. Povećanje likvidnosti finansijski instrumenata je rezultat jednog uhodanog i dobro organizovanog finansijskog tržišta, u kome je lako i brzo prodati svaku obveznicu ili akciju bez velikih razlika u ceni. Na taj način i najdugoročnije hartije od vrednosti imaju, pod određenim uslovima, visok stepen likvidnosti.

Faktori o kojima vodi računa banka u koncipiranju poslovne politikevezani su za ponašanje komintenata pri obavljanju novčanih transakcija i za specifičnost uslova u kojima posluje banka (broj komintenata i obim njihovih međusobnih novčanih transakcija, stepen privredne razvijenosti područja na kojem posluje banka, sezonski karakter proizvodnje na području poslovanja banke, kao i makroekonomski uticaj privrednog sistema, u smislu oštine sankcijaprema nelikvidnim bankama).

Veći stepen likvidnosti, time i povoljniju bilansnu poziciju imaju one banke:

1. čije aktive imaju povoljnije ročne i tržišne performanse, u smislu kraćih prosečnih rokova dospeća i/ili viši stepen tržišne transveribilnosti pozicija aktive
2. banke sa prosečno dužim rokovima dospeća obaveza
3. banke sa stabilnim depozitnim potencijalom tj. banke koje imaju veći koeficijent dugoročnih depozita prema kratkoročnim depozitima
4. banke sa diverzifikovanom strukturom plasmana, u smislu ročnosti, sektorsko-komitentskih odnosa, boljeg boniteta komintenata i povoljnije kamatonosne struktura.

Osim navedenih uobičajenih situacija kada banka ulazi u zonu nelikvidnosti tj. kada ne može ispuniti tekuće obaveze i operativne naloge, za banku je najteža pozicija kada ona istovremeno uđe i u zonu nesolventnosti, kada nije u stanju da odgovori ukupnim obavezama prema akcionarima, a ponekad i prema depozitarima. Nešto blaži oblik neravnoteže je kada je banka likvidna, ali nesolventna, što se može prevazići sanacijom takve banke, preuzimanjem ili likvidacijom. Najblaži oblik neravnoteže je kada je banka solventna ali nelikvidna. U tom slučaju mogu biti efikasne pravovremene kratkoročne transakcije u pravcu uskladjivanja likvidnog potencijala.

Posebno je značajan uticaj centralne banke preko veće ili manje restriktivnosti monetarne politike koju vodi. Pred centralnom bankom obično se javlja dilema – sanirati kratkoročnu ili dugoročnu nelikvidnost. Pri tome, kratkoročna likvidnosna neravnoteža nastaje kao posledica kratkoročnih nesinhronizovanih priliva i odlivanovčanih sredstava. U tom slučaju postoji veći odliv od priliva, tj. kratkoročni deficit likvidnih sredstava koji se brzo kompenzira većim prilivom od odliva. Banka će povremeno imati deficitne i suficitne gepove, pri čemu će biti primarno da kratkoročnim pozajmicama popunjava deficitne gepove. Razvijeno novčano tržište veoma efikasno izravnavava deficitne i suficitne likvidnosne gepove između pojedinih banaka u različitim vremenskim tačkama.

Mnogo je ozbiljniji problem kada postoji tendencija permanentnog odlivasredstava, što ukazuje na dugoročni i dublji problem likvidnih neravnoteža. U tom slučaju su neefikasne kratkoročne pozajmice, zbog čega je potrebno pristupiti temeljnom restrukturiranju ukupnog bilansa i promeni poslovne politike. To ne znači da su u uslovima fundamentalne neravnoteže nepotrebne kreditne pozajmice, već se radi o tome da su nedovoljne, zbog čega je potrebno koristiti mnogo kompleksnije instrumente za rekonstrukciju sgregatne i strukturne ravnoteže poslovnog sistema banke. Prema jednoj anketi sprovedenoj 1981. godine u kojoj je učestvovalo 111 komercijalnih i investicionih banaka iz čitavog sveta, skoro 80% banaka je dalo odgovor da državni organi i centralna banka treba da pruže podršku bankama u slučaju krize likvidnosti ali ne i u slučaju krize solventnosti. To je odraz tržišnih uslova privredjivanja, gde je duži poremećaj likvidnosti fundamentalne prirode, zbog čega ne postoji mogućnost sanacije.

Stepen likvidnosti predstavlja jedan od najznačajnijih parametara pri analizi i merenju finansijske snage stanja i uspešnosti poslovne banke. Indikatori likvidnosti pokazuju stepen pokrivenosti plasmana depozitima tj. odnos pojedinih podbilanasa u bilansu stanja. U praksi se primenjuju rigidni i fleksibilni metodi analize likvidnosti, zavisno od tipa banke, tako da centralna banka kod osnivanja i registrovanja rada svake banke dredjuje obavezujuće okvire i odnose, kojih se rukovodstvo banke mora pridržavati, u suprotnom može doći do prestanka njenog rada ili promene tretmana takve banke na finansijskom tržištu.

III Determinante likvidnosti banaka

Vodeći adekvatnu politiku likvidnosti banke nastoje da utvrde tražnju za likvidnim sredstvima i način pokrivanja tako utvrđenje tražnje. Osnovu za utvrđivanje likvidnih potreba banke čine ravnotežni (relativno stabilni i predvidivi) koeficijenti rasta depozitnih izvora i kreditnih plasmana. Do ravnotežnih koeficijenata se dolazi inkorporacijom empirijskih stopa, koje su rezultat uprosečavanja sezonskih, cikličnih, ali i dugoročnih tendencija.

Osnovni faktor koji je relevantan za vođenje politike likvidnosti jeste faza privrednog ciklusa, kao ambijent u kome funkcioniše neka banka. S obzirom da se

u razvijenim tržišnim privredama najčešće vodi anticiklična monetarna politika u funkciji stabilnosti cena, postoje asimetrični trendovi u traženju kredita i formiranim stopama depozita. Formirane stope tražnje kredita biće iznad dugoročnog trenda u periodu privredne konjunktura, da bi se u periodu privredne depresije smanjile ispod ravnotežnih stopa. Za razliku od toga, formirane stope rasta depozita imaju natprosečnu dinamiku u uslovima privredne recesije, dok će u uslovima privrednog prosperiteta imati dinamiku ispod ravnotežnog nivoa.

Imajući u vidu reverzibilne stope rasta kredita i depozita, banke koncipiraju politiku likvidnosti koja uvažava faze privrednog ciklusa. Konkretno to znači da u uslovima privrednog prosperiteta banke pribegavaju složenijim i kompleksnijem instrumentarijumu za pokrivanje likvidne tražnje. Takođe, to znači da je u periodu recesijih privrednih kretanja dovoljno koristiti konvencionalne metode obezbeđenja likvidnih sredstava. No, čak i u ovom slučaju, koncipiranje politike likvidnosti je veoma kompleksan problem, s obzirom da je likvidnost izrazito individualizovan problem svake banke, kao i da postoje brojne interakcije i asimetrične bilansne i vanbilansne transakcije. U okviru većih bankarskih poslovnih sistema postoje razradjene tehnike tabelarnog, dijagramskog i mrežnog praćenja novčanih tokova. Imajući u vidu poslovnu autonomiju pojedinačnih banaka, kao i nezavisnost centralne banke u vođenju monetarne politike, koncept politike likvidnosti pojedinačnih banaka odražava anticipativnu moć banaka u predviđanju zaokreta u monetarnoj politici, kao i fleksibilnost i operativnost same banke u naglašavanju nekih od banaka preferiranih aspekata likvidnosti.

Prvi uslov za kvantifikaciju likvidnih potreba jeste kontinuirano praćenje novčanih tokova koji reflektuju transakcione procese bančinih komintenta. U tu svrhu se mogu koristiti tabele novčanih tokova u okviru kojih se prate sezonske i ciklične varijacije depozita i kreditnih plasmana. Pri tome, u okviru manjih banaka dominiraju komintenti iz poljoprivrednih reona čije je poslovanje podložno sezonskim fluktuacijama dok je u okviru većih banaka preovladjujuća uloga komintenta podložnih cikličnim trendovima novčanih tokova, što od njih zahteva mnogo kompleksniju politiku likvidnosti. Uz sezonske i ciklične varijacije skoro sve banke su podložne i manjem ili većem stepenu stohastičkih uticaja, što dodatno usložnjava politiku likvidnosti. Na dugi rok se sve navedene varijacije izravnavaju, što omogućuje formiranje sekularnih tendencija likvidnosti, a to je relevantno za korišćenje intuitivnih metoda pri rešavanju individualizovanih problema likvidnosti pojedinačnih banaka.

Postoji mogućnost da se na nivou banke utvrde mesečni nivoi depozita i kredita, kao i značajnije komintente. Osnov za to mogu biti procenjeni izvori i plasmani na osnovu planiranih stopa akumulacije po područjima, sektorima ili na nivou nacionalne ekonomije. Kod manjih banaka veoma je prisutan metod ekstrapolacije trendova iz prethodnih perioda, dok veći poslovni bankarski sistemi sve više koriste ekonometrijske modele za procenjivanje novčanih tokova. Banka ima mogućnost da utvrdi pondere stabilnosti za pojedine vrste depozita kao izvore likvidnosti. Empirijska istraživanja pokazuju da štedni depoziti imaju najveći

ponder stabilnosti, dok investicioni depoziti imaju srednji nivo stabilnosti. Depoziti po vidjenju imaju najveći stepen varijabilnosti. Za parametarsku kvantifikaciju od značaja je i struktura depozita po vidjenju. Mnogo veći stepen stabilnosti imaju depoziti struktuirani iz mnoštva malih i srednjih komintenata, nego što je to slučaj sa depozitima formiranim od malog broja snažnijih komintenata. Isto tako, veći stepen stabilnosti imaće depoziti one banke koja pokriva šire privredno područje sa diverzifikovanom privredno-finansijskom strukturom.

Kvantifikacija likvidnih potreba banke može se utvrditi korišćenjem tabelarnog pregleda koji sadrži mesečne promene depozita i kredita, dok kumulativni nivo deficita ili suficita reflektuje potrebe za likvidnim sredstvima, ili formiranje viškova likvidnih resursa. Ukoliko je zabeležen kumulativni deficit potrebno je obezbediti dodatna likvidna sredstva, a u slučaju kumulativnog suficita postoji potreba njegovog kamatonosnog plasiranja.

Jedna od savremenijih metoda utvrđivanja novčanih tokova je » procedura bazične linije formiranja depozita«, kojom se najpre utvrđuje dugoročna bazična linija rasta depozita, oko koje se prikazuju kratkoročne fluktuabilne linije depozita. Kada je fluktuabilna linija ispod bazične, to je signal za banku da pristupi obezbedjenju dodatnog likvidnog potencijala.

Pored navedene, u savremenom bankarstvu su prisutne i metodologije zasnovane na utvrđivanju najnižeg nivoa depozita u periodu od godinu dana, ili procenjivanja minimalnog obima depozita u određenom momentu, kao i na procenjivanju kreditnih plafona. U prvom slučaju bi se za svaki naredni godišnji period vršile korekcije na osnovu najnovijih informacija, čime bi se dobili »pokretni depozitni minimumi«. Matematički bi se to izračunavalo kao razlika između procenjenih minimalnih nivoa depozita i tekućeg nivoa depozita. U drugom slučaju se radi o utvrđivanju maksimalnih kreditnih plasmana u narednom godišnjem periodu. Odnos između plafovanog i stvarnog nivoa kredita bio bi indikator za dinamiku obezbedjenja likvidnog potencijala.

Respektujući empirijska iskustva i teorijske i metodološke pristupe u proceni dinamike depozitnih izvora i kreditnih plasmana, banke pojedinačno svaka za sebe identifikuju potrebne likvidne resurse i odgovarajuću stopu likvidnosti, uvažavajući određene činjenice. Prvo, postoji amortizujući efekat obaveznih rezervi, jer će se po osnovu neto odliva depozita po vidjenju osloboditi proporcionalan deo obaveznih rezervi. Drugo, promene u stopi obaveznih rezervi nalaze se obrnuto proporcionalnom odnosu prema promenama stopa rezervi likvidnosti. U koliko je veća stopa obaveznih rezervi, potrebna je manja stopa rezervi likvidnosti i obrnuto. Treće, s obzirom da je banka dinamičan poslovni sistem izložen iznenadnim rizicima, da ima obavezu pokrivanja iznenadne i ekscesne tražnje kredita od njenih značajnih komintenata, iz tih razloga će neke banke obezbediti i dodatne rezerve likvidnosti u odnosu na prosečne. Na veće rezerve od prosečnih obično se odlučuju manje banke i banke sa konzervativnom

poslovnom politikom. Četvrto, već navedene asinrone varijacije depozita i kredita, povezano sa sezonskim i cikličnim privrednim kretanjima, ublažavaju pritiske na likvidne potencijale, što omogućuje formiranje nešto nižih stopa rezervi likvidnosti. Empirijska istraživanja pokazuju da se sezonski ili ciklični maksimum privredne aktivnosti efektuira u maksimumu traženja kredita i minimumu depozita, što najčešće ima za posledicu da se u narednom kratkoročnom periodu smanji pritisak na likvidnost. Naime, ubrzo posle vrha privredne aktivnosti nastaje suprotna kretanja depozita i kredita, u smislu da će depoziti brže rasti a krediti sve sporije. Suprotno od toga, sezonski ili ciklični minimum privredne aktivnosti formiraće smanjenu funkciju tražnje kredita i ovećanu funkciju depozita, što će nakon toga ubrzo biti efektuirano kao povećani pritisak na likvidnost, jer se može očekivati oživljavanje privredne aktivnosti i sve što ona znači. Peto, s obzirom da se monitorski i supervizorski sistem centralne banke zasniva na rigoroznim sistemima prema nelikvidnim bankama, one su prinudjene da iz tog razloga formiraju nešto veće stope rezervi likvidnosti od prosečnih. U koliko postoji liberalni sistem kontrole nad bankama, one će formirati stope rezervi likvidnosti ispod prosečnih.

IV Struktura izvora rezervi likvidnosti

Imajući u vidu visok stepen individualizovanosti problema likvidnosti banaka navedene teorije se mogu prihvatiti kao pojednostavljena aproksimacija mogućih izvora likvidnih potencijala. Nezavisno od teorijskih koncepcija, kompleksna politika likvidnosti zasniva se na tri osnovna izvora potrebnih likvidnih rezervi:

1. primarne rezerve likvidnosti
2. sekundarne rezerve likvidnosti
3. krediti za likvidnost

IV.1 Primarne rezerve likvidnosti

Primarne rezerve likvidnosti se sastoje iz gotovine, depozitnih rezervi kod centralne banke u obliku obaveznih rezervi i rezervi likvidnosti banaka i depozita po vidjenju kod korespodentskih banaka. Pojavni oblici gotovine su papirni i kovani novac kojim raspolažu banke za dnevna plaćanja obaveza. Druga dva oblika primarne rezerve znače obavezu centralne banke i/ili korespondentske banke da u okviru raspoloživih rezervi pokrivaju likvidne potrebe banke. Oblici primarnih rezervi likvidnosti imaju moć neograničene međusobne konverzije, zavisno od likvidnih potreba banke. Njihova funkcija je da dinamički pokrivaju planirani odliv depozita ili gotovine po nalogima depozitara i štediša.

Primarne rezerve imaju relativno veći značaj kod manjih i srednjih banaka, kao i za banke koje preferiraju defanzivnu politiku likvidnosti. Takođe, primarne rezerve su relevantne za nedovoljno razvijena tržišta hartija od vrednosti. U slučaju da se vodi restriktivna monetarna politika banke će formirati više nivoa primarnih rezervi, nego što je to slučaj u uslovima ekspanzivne monetarne

politike. S obzirom da primarne rezerve ne odbacuju kamatni prinos, velike banke koriste razvijene tržišne strukture da bi likvidne potrebe obezbedjivale korišćenjem kamatonosnih sekundarnih rezervi i povlačenjem kredita za likvidnost sa novčanog tržišta ili od centralne banke.

Imajući u vidu teorijske i institucionalne koncepte primarnih rezervi moglo bi se govoriti o njihovom dvojakom značaju. Najpre, njima se pokriva neto odliv depozita iz poslovnog sistema pojedinačne banke na osnovu naloga komintenata u visini raspoloživih sredstava, izdavanjem čekova i kreditnih kartica od strane komintenata koji imaju račune kod banke. S obzirom da u banci postoje i permanentni prilivi, aktiviranje primarnih rezervi biće jedino u slučaju da je odliv veći od priliva. Drugi značaj primarnih rezervi je u tome što su one indikator stepena iskorišćenosti kreditnog potencijala. U koliko postoji višak rezervi iznad izdvojenih obaveznih rezervi i primarnih rezervi, može se reći da banka raspolaže neiskorišćenim kreditnim potencijalom. Osim navedenog mikroekonomskog značaja, primarne rezerve imaju i makroekonomski značaj kvantifikaciju i dinamizaciju novčane mase od strane centralne banke. Na primer, ako sistem banaka kao celina raspolaže tzv. ekcesnim viškovima primarnih rezervi likvidnosti, centralna banka će preći na restriktivniji kurs monetarne politike i obrnuto. To znači da su agregatni viškovi ili deficiti primarnih rezervi adekvatni indikatori za vođenje monetarne politike.

S obzirom da se radi o nekamatonosnim rezervama likvidnosti, potrebno ih je optimizirati da se ne bi ugrozilo ostvarenje principa profitabilnosti. Pri optimizaciji se koriste tri parametra:

- koeficijent obrta ili oscilacija depozita
- efekti držanja likvidnog balansa kod korespondentskih banaka
- stepen obnove ravnotežnog nivoa rezervi

Na primer, stopa primarne rezerve likvidnosti britanskih komercijalnih banaka (primarne rezerve/ukupni depoziti) kreće se u rasponu od 5-8%, što se ocenjuje kao visok nivo rezervi likvidnosti.

IV.2 Sekundarne rezerve likvidnosti

Sekundarne rezerve likvidnosti imaju kvalitet tokova, jer trenutno dopunjavaju već iscrpljene primarne rezerve likvidnosti. U razvijenim tržišnim privredama ne postoji eksplicitna regulativna kvalifikacija oblika, kao ni kvantifikacija obima sekundarnih rezervi likvidnosti, već je bankama prepuštena potpuna autonomija u njihovom formiranju. Ipak, na osnovu empirijskih sagledavanja može se reći da su to plasmani u kratkoročne državne hartije od vrednosti, hartije koje izdaje centralna banka i komercijalni papiri većih korporacija. Likvidonosne hartije od vrednosti se kotiraju na novčanom tržištu, dok su ostale dugoročnijeg karaktera, zbog čega cirkulišu na tržištu kapitala. Likvidonosne vrednosne hartije imaju kratke rokove dospeća, sigurnu naplatu po isteku dospeća, a mogu se unovčiti brzo i bez većih

gubitaka i pre roka dospeća, što omogućuje većim bankama da ih koriste kao sigurnu sekundarnu rezervu likvidnosti. Takođe, vrednosni papiri koji sačinjavaju sekundarne rezerve imaju visok bonitet i izuzetnu tržišnu transferibilnost, pod uslovom da postoji razgranato, aktivno i stabilno novčano tržište.

Za razliku od primarnih rezervi likvidnosti, sekundarne rezerve u principu predstavljaju kamatonosne plasmane. S obzirom na kratkoću rokova dospeća, kamate su veoma niske ali su dnevno unovčive, što omogućuje bankama skoro trenutno obezbedjenje dodatnih likvidnih potencijala. Imajući to u vidu i sekundarne rezerve su primarno u funkciji obezbedjenja likvidnosti, a tek onda u funkciji profitabilnosti. Njihov sekundarni karakter proizilazi iz činjenice da se aktiviraju tek po iscrpljenju primarnih rezervi. Naime njihova je osnovna uloga da pokriju neočekivane odlive depozita po osnovu klirinških transakcija novca između banaka, ekscesnu tražnju kredita od strane značajnih komitenata, povećani odliv gotovine iz poslovnog sistemabanke i tome slično. Mada postoji mogućnost da se iznenadne potrebe za dodatnim likvidnim potencijalom pokriju i korišćenjem kredita za likvidnost, banke preferiraju kamatonosne plasmane iz sledećih razloga:

- ne mogu sve banke računati na podjednaku mogućnost povlačenja kredita za likvidnost
- u principu je kreditni mehanizam skup način pokrivanja likvidnih potreba
- dok plasmani u sekundarne rezerve donose kamatni prinos, korišćenje kredita predstavlja negativan prinos banke
- performansne banke imaju svoj prirodni limit zaduženja, koji se u klasičnom modelu bankarstva svodi na pravilo da gornja stopa kreditnog zaduženja ne može biti iznad stope kapitala banke
- rezerve likvidnosti su bolji izvor likvidnosti u slučaju da su potrebe za likvidnim potencijalom trajnije, a manje prolaznog karaktera.

Klasična formula za kvantifikaciju potrebnog nivoa sekundarnih rezervi likvidnosti zasniva se na zbiru očekivanog neto odliva depozita i porasta tražnje za kreditima. Pri tome se imaju u vidu veličina i vrsta banke, diverzifikovanost depozita i sezonska fluktuabilnost likvidnih resursa, a sve to u kontekstu već analizirane empirijske činjenice o asinhronom kretanju depozita i kredita u sezonskim i cikličnim varijacijama. U koliko se sekundarne rezerve posmatraju u kontekstu činjenice da paralelno i nužno postoje i primarne rezerve likvidnosti, važi pravilo da što su manje primarne rezerve, srazmerno su veće sekundarne rezerve, jer njihov zbir treba da rezultira optimizacijom likvidnog potencijala banke. Najveći ponder u okviru sekundarnih rezervi imaju državne kratkoročne hartije od vrednosti (obveznice), koje osim što se lako i pre roka mogu unovčiti, mogu se koristiti i kao pokriće za dobijanje kredita za likvidnost. U principu se može reći da što su kraći rokovi dospeća i manji rizik od promene kamatnih prinosa određenih vrednosnih hartija, to su one bolji mobilizator dodatnih likvidnih resursa. Pored kratkoročnih državnih obveznica, značajna je uloga

bankarskih akcepta, blagajničkih zapisa, komercijalnih papira velikih kompanija ali i dugoročnije obveznice sa izuzetnim stepenom tržišne transferibilnosti.

IV.3 Krediti za likvidnost

Kreditni za likvidnost se smatraju komponentalnim delom ukupnih rezervi likvidnosti, pod uslovom da postoji apriorna mogućnost korišćenja kreditnih linija od strane likvidno ugroženih banaka. Krediti za likvidnost se koriste u slučaju nedovoljnih primarnih i sekundarnih rezervi likvidnosti za povremeno pokrivanje novčanih deficita banke. Krediti za likvidnost najčešće koriste veće banke, koristeći svoju izgradjenu tržišnu poziciju. Krediti za likvidnost se obezbeđuju kod korespondentskih banaka ili kod centralne banke. U slučaju korišćenja kredita za likvidnost kod drugih banaka ostvaruje se trenutni transfer likvidnih finansijskih viškova između banaka, a da se pri tome ne menja ukupni likvidni potencijal bankarskog sektora kao celine. U slučaju da se koriste krediti za likvidnost kod centralne banke, povećava se likvidni potencijal bankarskog sektora.

Banke bi trebalo pretežno da koriste primarne i sekundarne rezerve, dok bi krediti za likvidnost imali rezidualni karakter, čime bi izbegle rizik gubljenja kreditne sposobnosti, kao i visoke troškove odbrane likvidnosti. Zbog nemogućnosti tačnog predviđanja oscilacija u depozitima i kreditima, krediti su mehanizam za kratkoročna uskladjivanja likvidnih deficita banke. Relativno veći značaj kredita za likvidnost dolazi do izražaja u uslovima deficita likvidnih resursa bankarskog sistema kao celine. U toj situaciji centralna banka svojim kreditima za likvidnost brani likvidnost sistema poslovnih banaka kao celine.

Navedeni koncept se smatra tradicionalnim, doke se banke u savremenim uslovima, koristeći prednosti razvijenog tržišnog mehanizma, češće odlučuju za korišćenje kredita za likvidnost i minimizaciju prosečnog obima formiranih primarnih i sekundarnih rezervi. Promena koncepta je posledica, pre svega, rastućih stopa tražnje za bankarskim kreditima, opadajućih stopa depozita u odnosu na rastuće stope kreditne tražnje, zbog čega su banke prinudjene da nastali gap pokriju korišćenjem kredita kod centralne banke. Ne manje značajno je što u uslovima rastućih inflacionih stopa dolazi do porasta tražnje za likvidnim resursima na nivou privrednog sektora, što se prenosi i na bankarski sektor, koji je zbog toga prinudjen da koristi kredite centralne banke. Zatim, oscilacije u kamatnim stopama mogu usloviti obim korišćenja kredita za likvidnost, u smislu da ako se smanjuju kamatne stope banke će pojačano koristiti kredite za likvidnost, uz redukciju nivoa rezervi likvidnosti i obrnuto. Najzad, banke koje preferiraju profitabilnost preko povećanja koeficijenta krediti/depoziti, imaju minimalne rezerve likvidnosti, zbog čega će biti prinudjene da u većem obimu koriste kredite za likvidnost.

S obzirom na visok stepen individualizovanosti problema likvidnosti i da ne postoje opšte prihvaćena pravila, može se reći da na nivou prosečne banke primarne rezerve mogu iznositi 5%, a sekundarne rezerve 10-15%. Radi se o aproksimativnim veličinama, koje su podložne promenama. Na primer, ako postoji

neto priliv novčanih sredstava banka će držati primarne rezerve ispod navedene stope, dok će sekundarne rezerve biti 10%, jer su njihove kamatne niže u odnosu na ostale plasmane. U slučaju neto odliva novčanih resursa banke će povećati stope primarnih i sekundarnih rezervi likvidnosti, radi zaštite kratkoročne solventnosti (banke redovno plaćaju dospele obaveze, isplaćuje kredite i transferiše sredstva na osnovu naloga). U koliko bi kvantum primarnih i sekundarnih rezervi bio manji od stepena iscrpljivanja likvidnih resursa, banke će morati da koriste kredite za likvidnosti.

Imajući u vidu da su primarne i sekundarne rezerve, s jedne strane i krediti za likvidnost, s druge strane, alternativni mehanizmi za obezbedjenje likvidnosti, banke će u svojoj politici likvidnosti imati u vidu njihove troškove i rizike. Na primer, u slučaju da su troškovi kreditnih izvorolikvidnosti previsoki, banke će se opredeljivati za formiranje rezervi likvidnosti. S obzirom da svaka banka ima svoj »debitorski potencijal« na finansijskom tržištu, njihovo često povlačenje kredita sa tržišta, usloviće njihovu klasifikaciju kao visokorizičnih banaka. Za takve banke će se stalno pooštřavati uslovi za povlačenje kredita sa tržišta, zbog čega moraju biti oprezne pri korišćenju kredita za likvidnost. Znači, banke moraju izbegavati »rizik previsoke izloženosti tržištu« da bi zadržale svoj kapacitet zaduživanja, odnosno već osvojeni udeo na tržištu. Banke koje se ne pridržavaju ove preporuke vremenom dobijaju kvalifikativ profitno orijentisane i poslovno nesigurne banke.

Medjutim, bez obzira na sve uzroke korišćenja kredita za likvidnost, rizik nelikvidnosti poput more pritiska menadžment banke, zbog čega se zaštita od nelikvidnosti postavlja višeslojno. Odbrambeni mehanizmi se aktiviraju iterativno. Prvi stepen odbrane predstavlja adekvatna stopa primarnih rezervi, koja je proporcionalno procenjena neto odlivu depozita iz poslovnog sistema banke, uz obrnutu proporcionalnost prema broju depozitnih računa i oportunitetnim troškovima usled držanja rezervi, što s jedne strane ne donosi kamatni prinos, a s druge strane podrazumeva kamatni rashod na mobilisane depozite. U koliko su primarne rezerve nedovoljne, banka će aktivirati mehanizam sekundarnih rezervi tj. transferisanje sekundarnih rezervi u gotovinu, što omogućuje banci dnevnu obnovu potrebnog nivoa likvidnosti. Troškovi korišćenja sekundarnih rezervi jednaki su zbiru izgubljenih stopa prinosa transformisanih vrednosnih hartija u gotovinu i transakcionih troškova. U slučaju da su troškovi finansiranja likvidnosti preko sekundarnih rezervi u dužem periodu na visokom nivou, banka će biti primorana da u budućem periodu povećava učešće primarnih rezervi i/ili kredita za likvidnost, ako se to isplati. Troškovi finansiranja likvidnosti korišćenjem kredita za likvidnost obuhvataju kamatnu stopu na korišćene kredite plus operativni troškovi angažovanja kreditnih resursa. U slučaju da su ti troškovi previsoki, banka će se preorijentisati na značajnije formiranje primarnih i sekundarnih rezervi likvidnosti.

Imajući u vidu obim i strukturu izvora, kao i troškove finansiranja likvidnosti, bitno je izvršiti njihovu optimizaciju, jer je to u funkciji poslovne pozicije banke, s jedne strane, što utiče i na formiranje kamatnih stopa po kojim će banka kreditirati privredu, s druge strane. Naime neuobičajeno visoki troškovi finansiranja

likvidnosti bi se manje ili više automatski transferisali u troškove finansiranja privrede. Zbog »domino efekta« makro sistem je zainteresovan da preko regulativnih institucija (naročito centralne banke), utiče na visinu troškova finansiranja likvidnosti. U razvijenim tržišnim privredama velike banke koriste kredite korespondentskih banaka i sredstva na evrovalutnom tržištu u cilju pokrića deficita primarnih rezervi, dok manje i srednje banke u istu svrhu koriste kredite kod centralne banke koja pod povoljnijim uslovima pomaže manjim i srednjim bankama, usled njihove veće izloženosti sezonskim i cikličnim oscilacijama depozita, što nije slučaj sa velikim bankama, koje, osim toga, imaju i veću sposobnost tržišnog povlačenja likvidnih resursa. Dodatni razlog je što se krediti između korespondentskih banaka odobravaju po višim stopama od diskontnih stopa centralne banke, što uslovljava profitnu zainteresovanost superlikvidnih banaka da plasiraju svoje trenutno slobodna sredstva u korist likvidno deficitnih banaka.

Kreditni za likvidnost koji se transferišu između banaka su bez posebnog pokrića (obezbeđenja), imaju dnevnu dospelost i direktno se prenose između računa banaka koji se vode kod centralne banke. Superlikvidna banka daje nalog centralnoj banci da sa njenog računa transferiše određeni iznos u korist računa banke kojoj je potreban kredit. Sledećeg radnog dana se odigrava reverzibilan proces, s tim što se kamata posebno obračunava i iskazuje. Najnovija je tendencija da se likvidna uskladjivanja vrše putem Repo aranžmana, tako što banka prodaje neke vrednosne hartije sa aranžmanom o rekupovini sa dnevnim dospećem. Pri tome, plaćanja po Repo aranžmanu se mogu izvršiti na dva načina. Jedan od načina je da se zadužuje kupac koji ima račun kod banke, čime se smanjuje obim depozita banke, ali uz oslobađanje dela obaveznih rezervi u korist likvidnih resursa. Drugi način je da banka koja je prodala hartije od vrednosti dobija ček od kupca koji se uplaćuje od druge banke, gde se vode sredstva kupca, čime se prelivaju likvidni potencijali između banaka. Tu se radi o privremenoj redistribuciji finansijskih resursa u funkciji likvidnih izravnavanja bilansa banaka, čija je efikasnost veća u koliko je novčano tržište razvijenije. Kada se koriste krediti za likvidnost kod centralne banke dolazi do porasta likvidnog potencijala bankarskog sektora, što inicira centralne banke da koriste regulativne mehanizme u pogledu uslova njihovog korišćenje, uz naglasak na usmeravanje banaka da vode optimalnu politiku likvidnosti.

V. Specifičnosti politike likvidnosti banaka

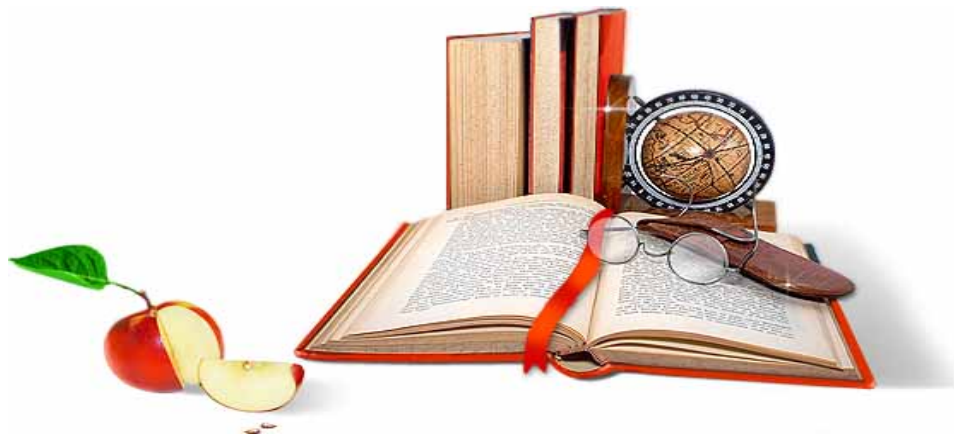
Imajući u vidu konfliktnost ciljeva osnovnih bankarskih principa, banke su primorane da traže optimum, koji će biti rezultat iznijansirane ravnoteže stopa profita, solventnosti i likvidnosti, što je u funkciji poboljšanja performansi i prihvatljivog stepena rizika za pojedinačnu banku. To ukazuje da je likvidnost banke izrazito individualizovan problem, zbog čega ne postoje univerzalna rešenja za vođenje politike likvidnosti. Skoro da ne postoje dve iste banke sa istim problemima likvidnosti, kao što se i kod iste banke u različitim periodima mogu različito manifestovati zahtevi za likvidnošću. Zbog toga su vrlo značajne

iskustvene i intuitivne metode pokrivanja likvidnih potreba banke, koje se zasnivaju na informacijama, procenama i planiranju novčanih tokova. Radi se o anticipacijama sezonskih fluktuacija u tražnji bankarskih kredita i ponuda depozita, radi pokrića iznenadne i ekscesne tražnje kredita.

Shodno tome, zadatak je menadžmenta banke da struktura aktivu tako da obezbedi potreban nivo likvidnosti, solventnosti i profitabilnosti, vodeći, pri tome, računa da su likvidnost i profitabilnost bilansnih pozicija u inverznom odnosu. Viši stepen likvidnosti neke bilansne pozicije znači njenu nižu profitabilnost i obrnuto. Dinamički posmatrano, nakon što banka utvrdi optimalni nivo rezervi likvidnosti, zadatak je njenog menadžmenta da struktura aktivu u funkciji obezbedjenja solventnosti i profitabilnosti.

BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RAD.

**RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI
MATERIJALI.**

WWW.SEMINARSKIRAD.ORG

WWW.MATURSKIRADOVI.NET

WWW.MATURSKI.NET

WWW.SEMINARSKIRAD.INFO

WWW.MATURSKI.ORG

WWW.ESSAYSX.COM

WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO [SEMINARSKI](#), [DIPLOMSKI](#) ILI [MATURSKI](#) RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE [GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#) KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U [BAZI](#) NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU [IZRADA RADOVA](#). PITANJA I ODGOVORE MOŽETE DOBITI NA NAŠEM [FORUMU](#) ILI NA MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM